

Systemic and Creative Aspects of Translation: Psycholinguistic Approach

Системність і творчість у перекладі: психолінгвістичний підхід

Oleksandr Rebrii¹

Doctor of Philological Science,
Associate Professor,
Head of Mykola Lukash
Translation Studies Department

Олександр Ребрій¹

доктор філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
перекладознавства
імені Миколи Лукаша

E-mail: rebriy@vega.com.ua
orcid.org/0000-0002-4912-7489

Inna Rebrii²

Ph.D. in Philology,
Head of the Department
of Foreign Languages

Інна Ребрій²

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри
іноземних мов

E-mail: inna.rebrij@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1008-0142

¹ *V.N. Karazin Kharkiv
National University,
Ukraine*

✉ 4, Svobody square,
Kharkiv, 61022

¹ *Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
Україна*

✉ майдан Свободи, 4,
м. Харків, 61022

² *Ivan Kozhedub Kharkiv
National Air*

Force University, Ukraine
✉ 77/79, Sumska Str.,
Kharkiv, 61023

² *Харківський національний
університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, Україна*

✉ вул. Сумська, 77/79,
м. Харків, 61023

Original manuscript received November 26, 2017

Revised manuscript accepted February 20, 2018

ABSTRACT

The article deals with highlighting systemic and creative aspects of translation on the basis of psycholinguistic experiment. The **topicality** of the research is determined by the switch from text-oriented to activity-oriented development of modern Translation Studies which requires designing and implementing principally new methodological instruments. Translators' decisions which demonstrate the elements of systemic and creative thinking were used as an **object** of the research while translation methods and means employed for the objectification of these decisions in translated texts served as a **subject** of the research. The **aim** of the research lies in an attempt to spot and consequently demonstrate systemic and creative manifestations in the translation of nonce formations which appear due to the coordination of translators' decisions on both horizontal (i.e., for the elements of one variety / type / category) and vertical (i.e., for the elements of different varieties / types / categories) levels of textuality. For the realization of this aim, a four-stage psycholinguistic experiment was conducted in the course of which 95 semiprofessional informants translated the abstract from V. Nestaiko's fairy tale from Ukrainian into English and later commented on some of their decisions. The conducted research allows to draw the conclusion that translators' decisions concerning the methods and means of reproducing non-equivalent vocabulary clearly demonstrate the indications of systemic and creative thinking that jointly aim at providing for such emergent properties of translation as naturalness and fluency. Methodologically, conducting psycholinguistic experiments with the participation of MA students contributes to forming a more conscious approach to translation due to the necessity to coordinate different strategies on the textual level which stands as a main sign of systemic and creative thinking.

Keywords: creative thinking, decision, emergent property, means of translation, psycholinguistic experiment, systemic thinking, translation.

Вступ

На перший погляд, поняття творчості й системності суперечать одне одному, адже творчість на пересічному рівні асоціюється з натхненням та інтуїцією, а системність, навпаки, – з методичністю, усвідомленістю та прорахованістю дій. Втім, аналіз на глибиннішому рівні мотивації перекладацьких рішень вказує на взаємопов'язаність цих понять, яка, за нашою *гіпотезою*, і визначає діяльнісну сутність перекладу. Перехід від текстоорієнтованого до діяльнісноорієнтованого перекладознавства з акцентом на мотивації та механізмах перекладацьких рішень зумовлює *актуальність* запропонованої розвідки.

Об'єктом нашого дослідження виступають перекладацькі рішення, в яких проявляються елементи системного та творчого мислення, а предметом аналізу є способи перекладу та мовні засоби, за допомогою яких ці рішення об'єктивуються у друготворі.

Поняття системності у традиційному лінгвістичному – «мікролінгвістичному» (Комиссаров, 1999) – перекладознавстві пов'язується з перекладом тексту як цілісного мовно-мовленнєвого

утворення. Втім, одним із парадоксів науки про переклад є те, що більшість досліджень насправді мають справу не з аналізом повних текстів, які вони начебто обирають за об'єкт, а з аналізом тих чи інших елементів, що входять до їхнього складу. Можна припустити, що на сучасному етапі ми просто не маємо методологічного інструментарію, необхідного для здійснення такого масштабного проекту, як комплексний (системний) опис перекладу повного тексту навіть на мовному рівні, не кажучи вже про необхідність брати до уваги дію культурних, ситуативних, соціологічних, когнітивних, особистісних та багатьох інших чинників, вплив яких визначає кожне із множини перекладацьких рішень, що супроводжують створення навіть невеличкого цільового твору. Виходячи з цього, ми ставимо собі за **мету** побачити і показати як системність, так і творчість перекладу навіть відносно окремих елементів тексту за рахунок узгодженості *перекладацьких рішень* щодо їх відтворення на горизонтальному (тобто для елементів одного виду / типу / категорії) та вертикальному (тобто для елементів різних видів / типів / категорій) рівнях текстуральності. Очевидною є також необхідність вийти за межі системності перекладу у її традиційному семіотичному тлумаченні, яке значною мірою спирається на системність тексту і мови, що є головними «гравцями» в акті міжмовної комунікації.

Скористаємося загальнонауковим тлумаченням системності як такого підходу до вирішення проблем, за якого будь-який об'єкт розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів (компонентів), що мають вхід (ресурси), вихід (мету), зв'язок із зовнішнім середовищем та зворотній зв'язок. Взавши за об'єкт текст, за ресурси мову, за зовнішній зв'язок – перекладача, а за зворотній зв'язок – реципієнта, ми, по-перше, побачимо, що переклад цілком укладається у загальну схему системності, а по-друге, характеризується подвійною системністю, враховуючи те, що і мова, і текст традиційно вважаються системними утвореннями.

Важливо також розрізнити системність мови і системність перекладу, які мають як спільні, так і відмінні характеристики. Оскільки переклад здійснюється за рахунок операцій із різнорівневими одиницями мови оригіналу і мови перекладу, він (принаймні частково) перебирає на себе системні характеристики цих мов, але водночас набуває рис іншого гатунку – тих, що пов'язані із системним мисленням перекладача як агента міжмовної та міжкультурної (взаємодії). Такі риси мають *емерджентний* характер, тобто виникають тільки тоді, коли система починає діяти, а, отже для їхнього усвідомлення немає потреби розуміти, яким чином система зумовлює їхню появу (О'Коннор, 2006: 31). Так і в перекладі, вірно підібрані перекладачем мовно-мовленнєві «інгредієнти» забезпечують синергію перекладеного тексту, що вимірюється такими

його рисами, як «природність» (*naturalness*) та «плавність» або «вільність» (*fluency*) (Nida, 1982; Venuti, 2004). Отже, припускаємо, що саме плавність / вільність і природність можуть вважатися емерджентними властивостями перекладу як системи, причому як в його результативному, так і в процесуальному стані.

Системне мислення дозволяє перекладачу вийти за межі того, що видається ізольованими та незалежними подіями, та побачити структури, що перебувають у їхній основі. Завдяки цьому він розпізнає зв'язок між окремими рішеннями, що уможливорює реалізацію у перекладі таких принципів організації будь-якої системи, як:

– цілісність, яка дозволяє розглядати систему водночас як єдине ціле і як підсистему для вищих систем. В аспекті перекладу системою є текст, в якому інтегровано об'єкти (одиниці) мовно-мовленнєвої природи, і який, у свою чергу, підпорядковується вищим системам – жанру, стилю, літературі, культурі (полісистемність перекладу). Цілісність тексту перекладу можна тлумачити у різних сенсах, наприклад, як повне та повноцінне відтворення набору текстових категорій оригіналу, або його системи образів (для художнього тексту), або того й іншого. На цьому ґрунтуються різноманітні моделі перекладу тексту, які здебільшого мають гіпотетичний характер;

– ієрархічність побудови, тобто наявність множини (але принаймні двох) елементів, розташованих на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня. Реалізація цього принципу проявляється, знов-таки, в ієрархічності мовної системи, та в ієрархічності самого тексту (як оригіналу, так і перекладу), яка визнається усіма, хоча і тлумачиться по-різному. Принцип ієрархічності дозволяє перекладачеві переходити з одного рівня на інший, якщо цього вимагає асиметричність задіяних одиниць вихідної і цільової мовних систем. У перекладознавстві такі переходи підпадають під визначення прийому компенсації;

– структуризація, яка дозволяє аналізувати елементи системи та їхні взаємозв'язки у межах конкретної організаційної структури, властивості якої зумовлюють процес функціонування системи в цілому. Цей принцип є надзвичайно важливим для перекладу, оскільки вказує на необхідність сполучати між собою складові тексту за різними параметрами: стратегічно, синтаксично, морфологічно, семантично, стилістично, логічно, композиційно тощо. Внаслідок реалізації цього сполучання виникає ситуація *динамічної складності*, за якої елементи можуть вступати між собою у різноманітні відносини (О'Коннор, 2005: 37). Структуризація елементів системи породжує важливу закономірність їхньої поведінки, яку можна порівняти з колами, що розходяться водою від кинутого каменю, тобто відлуння ваших дій можуть вплинути на інші частини системи,

а через них і на наступні, ще віддаленіші від точки первинних змін. Припустимо, що агент перекладацької дії обирає певний спосіб відтворення оригінального матеріалу, наприклад, асимілятивний. Це означає, що в процесі розгортання перекладу в кожній новій ситуації вибору буде з'являтися все більше елементів, які можуть бути охарактеризовані як асимілятивні, в чому також «проявляються синергетичні ознаки ієрархичності та детермінованості» (Селіванова, 2006: 453);

– множинність, яка дозволяє використовувати множину моделей та методів для опису окремих елементів та системи в цілому та множину способів та/або елементів для забезпечення її повноцінного функціонування. У методичному сенсі множинність проявляється у тому, що синтетичний характер сучасного перекладознавства не тільки дозволяє, а й заохочує використання поряд із власними низки методів, «запозичених» із суміжних дисциплін. У практичному сенсі проблема множинності у перекладі має вивчатися у безпосередньому зв'язку з аналізом креативних механізмів перекладацької діяльності.

У своїй гіпотезі ми припустили, що сутність перекладу визначається наявністю зв'язку між системністю та творчістю як його невід'ємними складовими. Цей зв'язок реалізується у тому, що задля створення друготвору на засадах мовної та текстуальної системності (без яких не може існувати жоден текст), перекладач має повсякчас залучати креативність, що є психоментальною детермінантою та мотиваційно-потребною основою його творчості. Переклад, таким чином, характеризується *дивергентністю* за рахунок таких ознак, як *варіативність*, *оригінальність* і *новизна*. Усвідомлення як системних, так і творчих аспектів перекладацької діяльності, як правило, здійснюється перекладачами на власному досвіді, тому упровадження дослідницьких методів, здатних виявити у свідомості саме ці аспекти міжмовного посередництва (Bayer-Hohenwarter, 2009; Natzidaki, 2007), видається важливим кроком на шляху професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Методи та методики дослідження

Той факт, що системність та творчість перекладу є не тільки його результативними, а й процесуальними характеристиками, вимагає нової методології їхнього аналізу. Перспективними у цьому сенсі видаються психолінгвістичні за своїм походженням експериментальні *методи* як інтроспективного, так і ретроспективного аналізу, які сукупно з методами (само)редагування перекладів сприяють екстеріоризації системно-творчих дій перекладача.

Тож дозвольте перейти до опису проведеного експерименту та аналізу його результатів. Експеримент тривав протягом трьох років, а

Його учасниками стали студенти-магістри 1 або 2 року навчання, тобто, за існуючою класифікацією, напівпрофесійні інформанти, в яких вже сформовано достатній рівень мовної та перекладацької компетентності, але ще немає значного практичного досвіду, зокрема, у галузі художнього перекладу, причому у напрямку з рідної мови на іноземну. Експеримент відбувався у 4 етапи. На першому респондентам було запропоновано перекласти уривок із твору українського письменника Всеволода Нестайка «Казка про Жарт-птицю, про братів-чарівників, про Веселицю Прекрасну та її сестер» загальним обсягом 3845 друкованих символів. Завдання виконувалося у неконтрольованих умовах, що уможливило користування будь-якими підручними засобами. На другому етапі учасникам було запропоновано надати коментар стосовно перекладу окремих одиниць в межах зазначеного відрізка. На третьому етапі керівник експерименту здійснив аналіз перекладацьких рішень і визначив їхню обґрунтованість. На четвертому етапі отримані результати обговорювалися спільно з учасниками.

Результати та дискусії

Безпосереднім *матеріалом* експерименту стали три групи okazіоналізмів, які було виокремлено за способом творення. До першої групи віднесено одиниці «чаривізор» і «чарифон», утворені шляхом субститутивного словотвору від узуальних лексем «телевізор» і «телефон». Аналіз отриманих перекладів показує, що усі учасники експерименту тією або іншою мірою вдалися до номінативної діяльності у перекладі задля збереження авторського задуму, що демонструє максимально високий рівень перекладацької творчості. 86 з 95 інформантів (91%), торуючи шлях, вже прокладений автором, утворили дві одиниці, використовуючи однаковий спосіб, модель та формант словотвору, що, у свою чергу, вказує на домінування системного підходу у прийнятті ними відповідних рішень.

Серед запропонованих варіантів цілком закономірно значний відсоток мають одиниці, побудовані з використанням основ *fairy* (наприклад: *fairyvision* – *fairyphone*, *fairy-show* – *fairy-phone*, *fairy iphone* – *fairy TV*, *fairy-phone* – *fairy-TV*, *Fairyphone* – *Fairyvision*, *fairyphone* – *fairyvisor*) та *magic / magi* (*Magic telephone* – *Magic TV*, *magiphone* – *magivivion*, *magicphone* – *magicvisor*, *magiphone* – *magitelly*, *magic-telephone* – *magic TV*, *magic-phone* – *magic-vision*). Як можна побачити, інформанти вдаються до різних варіантів правопису новоутворень-комполітів, що відповідає нормам англійського правопису; те ж саме стосується й використання великих літер.

Другу групу утворюють okazіональні одиниці, утворені за допомогою т. зв. зворотного словотвору, який особливо часто використовується задля

продукування ефекту гри слів. У нашому випадку маємо okazіоналізм «билиця», утворений за рахунок усічення префікса «не-» від узуальної основи «небилиця» (така собі «небилиця» навпаки, тобто правдива історія), та okazіоналізм «нечарівний», утворений, навпаки, за рахунок додавання префікса «не-» до узуальної основи «чарівний» («нечарівний», таким чином, може бути інтерпретовано як «звичайний»). У випадку цих двох одиниць, на відміну від попередніх, маємо значно нижчий відсоток перекладацької творчості. Ситуацію з перекладом «билиці» ускладнив вихідний контекст, в якому вона сполучається з лексемами «казка» і «казковий». Фактично, словосполучення «казкова билиця» перетворюється водночас на оксюморон і на синонім «казки»:

*Сідайте зручніше, будь ласка. Розкажу я вам зараз **казку**, Розкажу вам **казкову билицю** Про чарівну Жарт-Птицю (Нестайко, www).*

Другий okazіоналізм характеризується низьким рівнем виразності, через що взагалі не сприймається більшістю учасників експерименту як індивідуально-авторське утворення. Тим не менш, 41 інформант (43%) відтворив його за допомогою способу, ідентичного авторському. Для цього було використано два префікси: *un-* та *non-* (*unfairly, unfabulous, non-fairy, non-magic, non-magical, non-fabulous, nonfantastic, unmagic, non-fantasy*).

В аспекті системності перекладацького мислення okazіональна одиниця «неказковий» становить особливий інтерес завдяки контексту:

*Своїх **казкових** дітей вони не мали. І взяли вони собі на виховання сімох звичайнісіньких **неказкових** хлопчиків.*

В оригіналі означення «неказкові» протиставляється означенню «казкові», перетворюючи новоутворення на частину стилістичного прийому антитези, що додатково акцентує його статус перекладацької складності. Сукупно зазначені чинники «підштовхують» перекладача до системного підходу щодо відтворення однокореневої пари аналогічними, тобто так само однокореневими, засобами. Підтверджуючи наше припущення, саме такий шлях обирають 67 учасників експерименту (70%).

Отже, закінчуючи огляд перекладів другої групи okazіональних інновацій В. Нестайка, доходимо висновку, що найбільший рівень системно-творчого мислення показали ті учасники експерименту, які, по-перше, відтворили обидві одиниці, створивши у цільовій мові okazіональні відповідники за аналогічним способом та з використанням аналогічних засобів; а, по-друге, зберегли стилістичні прийоми автора, що виступають для них експресивним контекстом: оксюморон («казкова билиця») та антитезу («казкові – неказкові»).

Переходимо до третьої групи okazіоналізмів – назв казкових «професій», якими «оволоділи» герої українського казкаря: «Чарівник-Будівник», «Чарівник-Садівник», «Чарівник-Годівник», «Чаклун-

Красотун», «Одівець-Кравець», «Майстер-Видумляйстер». У семантичному аспекті, як вже було зазначено, їх об'єднує наявність архісеми – «назва професії / роду діяльності». У структурному аспекті всі вони утворені за рахунок словоскладання – поєднання іменників, утворених за допомогою суфіксів зі значенням «виконавець дії, позначеної дієслівною основою» (тобто, «чаклун» – «той, хто чаклує» тощо). Усі компаунди є двохкомпонентними. До складу новоутворень входять як узуальні, так і okazіональні компоненти («красотун», «одівець», «видумляйстер»). Три компаунди мають основу «чарівник», яка римується з другим компонентом слова, а ще один – синонімічну до неї «чаклун» (заміна «чарівника» на «чаклуна» викликана бажанням зберегти риму). У функціональному аспекті одиниці цієї групи є однорідними і характеризуються високим рівнем okazіональності, яка має преференційний статус відтворення у перекладі. Отже, зазначені семантичні, структурні та функціональні параметри аналізованих лексем мають, на нашу думку, визначати перебіг системно-творчого мислення перекладача.

При перекладі 84 інформанти (85%) системно підійшли до відтворення перших трьох назв чарівних професій, використавши однакову основу (переважно, *magician* або *wizard*, але також *enchanter*, *wonder*, *sorcerer*, *diviner*) та порядок розташування компонентів. Наприклад: *Wizard-builder*, *Wizard-gardener*, *Wizard-feeder*; або *Wizard the Builder*; *Wizard the Gardener*; *Wizard the Breadwinner*; або *Builder-Magician*, *Gardener-Magician*, *Feeder-Magician* тощо.

Якщо перейти до четвертого okazіоналізму, який відрізняється від перших трьох синонімом першої основи, побачимо, що 64 інформанти (67%) продовжили системний ланцюг новотворів, створивши відповідник з тією ж самою основою, що й попередні три. Цей вражаючий показник свідчить про неформальний підхід майбутніх перекладачів до свого фаху, усвідомлення сутності художнього перекладу, в якому функціональні чинники переважають над формальними. Цікаво, що результати інтерпретації okazіональної основи «красотун» виявилися різними. Хоча автор, вочевидь, мав на увазі того, хто робить красивими інших, головною похибкою тут стало перенесення дії з об'єкта (сторонньої особи / предмету) на її суб'єкта, про що свідчать, зокрема, такі номінації, як: *Handsome-Wizard*, *Wizard of Beauty*, *Magician-Beauty*, *Wizard-Charmer*, *Wizard-Beauty*, *Wizard-Handsome man*, *Wizard-Hottie*, *wizard-pretty boy*, *Wizard-Stunner*, *Sorcerer-Good-Looker*, *Wizard-Handsome man*, *Miracle man* *Charming man*, *Wizard the Beautiful* тощо.

Іншою прикметною рисою стало використання відповідників, що виходять за межі жанрового канону, у нашому випадку, по-перше, це основи іншомовного походження, не зовсім доречні в українській літературній

казці з елементами фольклору (*shaman-beautyman, Magician-Adonis, Magic Dandy, Voodoo-Beautifoodoo, Magician-Apollo*), а по-друге, основи на позначення реальних професій у галузі індустрії краси, «сучасність» яких, в принципі, сполучається із загальною тональністю твору: *wizard-makeup artist, magician-surgeon, Magician-esthetician, Wizard Stylist*.

Наступний оказіоналізм, на відміну від попередніх, не містить посилення на чарівність і складається з двох «професійних» основ – оказіональної («одівець») та узуальної («крavecь»). Очевидно, що оказіональна основа створювалась В. Нестайком таким чином, аби римувався з узуальною. Натомість, 50 учасників експерименту (53%) відійшли від авторського задуму на користь відтворення назви цієї професії засобами, аналогічними до попередніх назв. Цілком закономірно, більшість з них віддали перевагу основам *magician* та *wizard* (*Tailor-Wizard, Wizard-Tailor, Magician-Dresser-Tailor, Wizard the Tailor, Wizard-Designer, magician-tailor, magician-designer, magic tailor-clothier, Magician with Clothing Mission, Magician the Pencil-tailor, Wizard of Sewing, Wizard of Needlework, Magic-Clothes-Maker*).

Як можна побачити, «жертвою» системного підходу найчастіше була перша – оказіональна – основа, оскільки узуальна «крavecь» доволі легко замінювалась на так само узуальний *tailor* або, у крайньому разі, *designer*. З «одівцем», коли інформанти все ж таки намагалися його відтворити, справи виявилися значно гіршими. Тут, як і у випадку з «красотуном», спостерігаємо помилки семантичного характеру, пов'язані з неспроможністю студентів до кінця розібратися зі значеннєвими нюансами обраних відповідників:

*The fifth was a **Wizard-wearer**. He could **wear** the whole world.*

*The fifth one became wizard **dresser-tailor**. He could make without stress a very marvelous **dress**.*

Врешті-решт, 44 респонденти (46%) обрали однаковий спосіб творення та порядок розташування компонентів і для останнього оказіоналізму «майстер-видумляйстер», в чому вбачаємо надзвичайно високий рівень системності, а необхідність смислової узгодженості між першою та другою основою компаунду, у свою чергу, вимагала творчої інтерпретації як самої одиниці, так і контексту, в який необхідно було вписати результат перекладацької номінації. Заради забезпечення системності у передачі назв усіх казкових професій узуальну основу «майстер» було замінено або на *wizard*, або на *magician*, тоді як оказіональну основу «видумляйстер» у перекладі намагалися відтворити як узуальними, так і оказіональними відповідниками (*Inventor-Wizard, Magician-extemporizer, wizard-engineer, magician-technician, wizard-dreamer, Wonder-Innovator, Magician-Invetician*).

Цікавим є той факт, що під час загального обговорення на 4 етапі експерименту деякі учасники зазначили, що вони взагалі «не помітили» (а точніше, не надали значення) різниці між способом утворення перших трьох та решти оказіоналізмів і діяли «спонтанно» та «інтуїтивно». Цей прояв перекладацького автоматизму чекає на своє психолінгвістичне тлумачення.

Висновки

Першим важливим висновком є те, що започаткований психолінгвістичний підхід є показовим як потенційний прояв міждисциплінарності сучасного перекладознавства, коли для вирішення складних завдань необхідно об'єднання зусиль перекладознавців не тільки з філологами чи теоретиками літератури, а й з психологами, фізіологами, фахівцями з педагогіки та методики навчання тощо. Другий висновок має теоретичний характер, адже експеримент наочно верифікував гіпотезу дослідження про те, як поняття системності та творчості буквально пронизують усю діяльність перекладача, особливо у складних ситуаціях пошуку вирішення перекладацьких труднощів. Третім є висновок власне методичного характеру, адже експерименти, подібні до описаного, сприяють формуванню більш усвідомленого підходу до перекладу та вказують на необхідність узгодження обраних стратегій у межах тексту, що і є головним проявом системного мислення. Досягається такий результат завдяки здійсненню подвійної рефлексії: перший раз на другому етапі (висловлення власних коментарів, на думку багатьох учасників, є складнішим за сам переклад), а другий на четвертому – під час загального обговорення, коли учасники отримали можливість прокоментувати рішення інших учасників.

Література

- Комиссаров В.Н. Переводоведение в XX веке: некоторые итоги. *Тетради переводчика*. Москва : МГЛУ, 1999. Вып. 24. С. 4–20.
- Нестайко В. Казка про Жарт-Птицю, про братів-чарівників, про Веселицю Прекрасну та її сестер. URL: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2771> (дата звернення: 22. 02.2018)
- О'Коннор Дж., Макдермотт И. Искусство системного мышления: Необходимые знания о системах и творческом подходе к решению проблем. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2006. 256 с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
- Bayer-Hohenwarter, G. (2009). Translational Creativity: How to Measure the Unmeasurable. *Behind the Mind: Methods, Models and Results in Translation Process Research*. In S. Göpferich, A.L. Jacobsen, I.M. Mees (Ed.), (pp. 39–59). Copenhagen : Samfundslitteratur.
- Hatzidaki, A. (2007). The Process of Comprehension from a Psycholinguistic Approach – Implications for Translation. *Meta*, 52(1), 13–21.

Nida, E.A., & Taber, C.R. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden : E.J. Brill.
Venuti, L. (2004). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. L., N.Y.: Routledge.

References

- Komissarov, V.N. (1999). Perevodovedenie v XX veke: nekotorye itogi [Translation Studies in the XXth century: some results]. *Tetradı perevodchika – Translator's notes*, 24, 4–20 [in Russian].
- Nestaiko, V. *Kazka pro Zhart-Ptytsiu, pro brativ-charivnykiv, pro Veselytsiu Prekrasnu ta yii sester [Fairy tale about Fun-bird, brothers-magicians, about Veselitsa the Beautiful and her sisters]*. Retrieved from <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2771> [in Ukrainian].
- O'Connor, J., & McDermott, I. (2006). *Iskusstvo sistemnogo myshleniya: Neobhodimye znaniya o sistemah i tvorcheskom podhode k resheniyu problem [The Art of Systems Thinking: Essential Skills for Creativity and Problem Solving]*. Moscow : Alpina Biznes Buks [in Russian].
- Selivanova, O.O. (2006). *Suchasna linhvistyka. Terminolohichna entsyklopediia [Modern Linguistics. Terminological Encyclopedia]*. Poltava : Dovkillia-K. [in Ukrainian].
- Bayer-Hohenwarter, G. (2009). Translational Creativity: How to Measure the Unmeasurable. *Behind the Mind: Methods, Models and Results in Translation Process Research*. S. Göpferich, A.L. Jacobsen, I.M. Mees (Ed.), (pp. 39–59). Copenhagen : Samfundslitteratur.
- Hatzidaki, A. (2007). The Process of Comprehension from a Psycholinguistic Approach – Implications for Translation. *Meta*, 52(1), 13–21.
- Nida, E.A., & Taber, C.R. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden : E.J. Brill.
Venuti, L. (2004). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. L., N.Y.: Routledge.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено висвітленню системних та творчих аспектів перекладу на основі психолінгвістичного перекладацького експерименту. **Актуальність** запропонованої розвідки зумовлено переходом від текстоорієнтованого до діяльнісноорієнтованого розвитку науки про переклад, що передбачає розробку та запровадження принципово нових методологічних інструментів. **Об'єктом** дослідження виступають перекладацькі рішення, в яких проявляються елементи системного та творчого мислення, а **предметом** аналізу є способи перекладу та мовні засоби, за допомогою яких ці рішення об'єктивуються у друготворі. **Мета** роботи полягає у тому, аби побачити і показати прояви системності й творчості при перекладі оказіональних одиниць за рахунок узгодженості перекладацьких рішень щодо їх відтворення на горизонтальному (тобто для елементів одного виду / типу / категорії) та вертикальному (тобто для елементів різних видів / типів / категорій) рівнях текстуальності. Задля реалізації поставленої мети проведено чотирьохетапний психолінгвістичний експеримент, у перебігу якого 95 інформантів-напівпрофесіоналів здійснили переклад англійською мовою уривку з казки В. Нестайка та прокоментували окремі перекладацькі рішення. Проведене дослідження дозволяє зробити **висновок** про те, що перекладацькі рішення щодо способів та засобів відтворення безеквівалентної лексики демонструють ознаки системного та творчого мислення, які сукупно скеровані на забезпечення таких емерджентних властивостей перекладу, як природність та плавність. У методичному аспекті, проведення психолінгвістичних експериментів із залученням студентів-магістрів сприяє формуванню в них більш усвідомленого підходу до перекладу

за рахунок необхідності координувати обрані стратегії на рівні тексту, що і є головним проявом системного та творчого мислення.

Ключові слова: емерджентна властивість, переклад, психолінгвістичний експеримент, рішення, системне мислення, спосіб перекладу, творче мислення.

Ребрий Александр, Ребрий Инна. Системность и творчество в переводе: психолингвистический подход

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена освещению системных и творческих аспектов перевода на основе психолингвистического эксперимента. **Актуальность** предложенной разработки обуславливается переходом от текстоориентированного к деятельностноориентированному развитию науки о переводе, что предполагает разработку и внедрение принципиально новых методологических инструментов. **Объектом** исследования выступают переводческие решения, в которых проявляются элементы системного и творческого мышления, а **предметом** анализа являются способы перевода и те языковые средства, при помощи которых эти решения объективируются в переводе. **Цель** работы заключается в том, чтобы увидеть и показать проявления системности и творчества при переводе окказиональных единиц за счет согласованности переводческих решений относительно их воспроизведения на горизонтальном (т.е. для элементов одного вида / типа / категории) и на вертикальном (т.е. для элементов разных видов / типов / категорий) уровнях текстуальности. Для реализации поставленной цели был проведен четырехэтапный психолингвистический эксперимент, в ходе которого 95 информантов-полупрофессионалов осуществили перевод на английский язык отрывка из сказки В. Нестайко и прокомментировали отдельные переводческие решения. Проведенное исследование позволяет сделать вывод о том, что переводческие решения относительно способов и средств воспроизведения безэквивалентной лексики демонстрируют признаки системного и творческого мышления, которые совокупно направлены на обеспечение таких эмерджентных свойств перевода, как природность и плавность. В методическом аспекте проведение психолингвистических экспериментов с привлечением студентов-магистров способствует формированию у них более осознанного подхода к переводу за счет необходимости координировать выбранные стратегии на уровне текста, что и является главным проявлением системного и творческого мышления.

Ключевые слова: перевод, психолингвистический эксперимент, решение, системное мышление, способ перевода, творческое мышление, эмерджентное свойство.